

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Spiridon, Cassian Maria
Despre pesimismul bine temperat / Cassian Maria Spiridon. -
București : Eikon, 2025
ISBN 978-606-49-1389-0
821.135.1

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Cassian Maria Spiridon

*Despre
pesimismul
bine temperat*

E I K O N

București, 2025

Cuprins

Nota autorului	5
Cultul ignoranței și refuzul competenței	7
Lumea fluidă a digitalizării.....	43
Seria Al. Tzigara-Samurcaș a <i>Convorbirilor literare</i> și scriitorii interbelici	107
Omul și „încălzirea globală”	149
Despre pesimismul bine temperat.....	178
Eminescu în prima teză de doctorat.....	300
Totalitarismul de mătase și corectitudinea politică.....	319
Ediția princeps <i>Poesii</i> de Mihail Eminescu.....	378
Invențiile năuce ale anilor '60.....	400
O comemorare Eminescu.....	423

Cultul ignoranței și refuzul competenței

I

În 1930 José Ortega y Gasset publica la Madrid „Revolta maselor” (Humanitas, 2007, traducere Coman Lupu), unde, în primul capitol, Fenomenul aglomerațiilor, citim despre „saltul” de la democrația liberală la hiperdemocrație, unde „vechea democrație era temperată de o abundentă doză de liberalism și de entuziasm față de lege. Când servea aceste principii, individul se obliga să mențină în sine o disciplină riguroasă. Apărute de principiul liberal și de normele juridice, minoritățile puteau trăi și acționa. Democrația și legea – conviețuire legală – erau sinonime”.

Tot gânditorul spaniol observa, în primele decenii ale secolului trecut, practic acum un secol, un fenomen care astăzi s-a generalizat și se manifestă global cu o forță care tinde să anihileze democrația și legile ei, inclusiv ale științei, care au asigurat prosperitatea și afirmarea competenței: „Caracteristica momentului este că sufletul mediocru, știindu-se astfel, are cutezanța de a afirma drepturile mediocrității și le impune pretutindeni. După cum se spune în America de Nord, a fi diferit înseamnă a fi indecent. Masa nimicește tot ceea ce nu este după chipul și asemănarea sa, tot ceea ce este deosebit, excelent, individual, calificat și de elită. Cine nu este ca toată lumea, cine nu gândește ca toată lumea riscă să fie eliminat. Și este cât se poate de limpede că acest «toată lumea» nu mai înseamnă «toată lumea». «Toată lumea» însemna de obicei unitatea complexă a masei și a minorităților disidente, specializate. Acum toată lumea înseamnă numai masa”.

Gânditorul spaniol își definește terminologia sociologică la care apelează pentru a explica ce înțelege prin masă socială: „Societatea

este întotdeauna unitatea dinamică a doi factori: minoritățile și masele. Minoritățile sunt indivizi sau grupuri de indivizi calificați în mod special. Masa este ansamblul de persoane nu neapărat calificate”.

Și, în același spirit, pentru o cât mai exactă poziționare, ține să precizeze ce înțelege prin individul de elită: acela care este mai exigent cu sine decât cu alții, chiar dacă aceste aspirații superioare nu ajung să se realizeze în el. Este neîndoielnic că împărțirea cea mai radicală care se poate face în sânul umanității este delimitarea a două clase de indivizi: cei care cer mult de la ei înșiși și își îngrămădesc unele peste altele dificultăți și îndatoriri și cei care nu cer nimic deosebit de la ei înșiși, cei pentru care a trăi înseamnă a fi în orice clipă ceea ce sunt deja, fără vreun efort de autoperfecționare, plutind ca niște geamanduri în derivă.

Și mai specifică: „Împărțirea societății în mase și în minorități de elită nu este deci o diviziune în clase sociale, ci în clase de indivizi și nu poate coincide cu ierarhizarea în clase superioare și inferioare”.

O astfel de ierarhizare există la toate nivelurile, și între cizmari este recunoscută o elită a celor mai buni, la fel între strungari, profesori, ingineri, doctori etc., etc. „La rigoare, cum precizează ibericul, în fiecare clasă socială se pot descoperi o masă și o minoritate autentică. După cum vom vedea, o caracteristică a timpului nostru este predominanța masei și a vulgului, chiar și în grupurile unde selecția este tradițională. Astfel, în viața intelectuală, care, prin însăși esența sa, cere și presupune calitatea, se constată triumful progresiv al pseudointelectualilor necalificați, incalificabili și descalificați chiar de propria textură a spiritului lor”.

Nenumărați sunt colecționarii de diplome academice între care analfabeții funcționali sunt o prezență majoritară, ca să nu spunem unanimă.

Urmează o observație de bună așezare, care prin dezvoltarea exponențială a omului mediu și-a pierdut fireasca recunoaștere: „În societate există operații, activități, funcții dintre cele mai diverse, care, prin însăși natura lor, sunt speciale și prin urmare nu pot fi bine executate fără înzestrări tot speciale. De pildă: anumite

plăceri cu caracter artistic și de lux sau unele funcții de conducere și de decizie politică în afacerile publice. Aceste activități speciale reveneau înainte unor minorități calificate sau care aveau cel puțin pretenția că sunt calificate. Masa nu avea pretenția să se amestece aici, ea își dădea seama că dacă dorea să intervină ar fi trebuit să dobândească neapărat acele înzestrări speciale și ar fi încetat să mai fie masă. Își cunoștea perfect rolul într-o salutară dinamică socială”.

A trecut aproape un secol de când filosoful hispanic constata invazia omului mediu, care, odată cu răspîndirea planetară a tv-ului, internetului, smartphonului s-a metamorfozat în omul plat, perpetuînd augmentat calitățile de suficiență și desconsiderare a competenței. Nu altceva cercetează Tom Nichols în Sfirșitul competenței. Discreditarea experților și campania împotriva cunoașterii tradiționale (Polirom, 2019, traducere Cristian Fulaș).

Încă din Prefață gînditorul american avertizează: „În viața noastră culturală și literară am îngropat totul înainte de vreme: decența, bunul-simț, masculinitatea, feminitatea, copilăria, bunul-gust, știința de carte, regulile gramaticale și așa mai departe. Ultimul lucru de care avem nevoie e un nou elogiu a ceva ce nu a murit încă. Dar, deși competența nu s-a sfârșit, ea trece printr-o perioadă grea. Ceva nu merge bine deloc. Statele Unite sunt acum o țară obsedată de venerarea propriei ignoranțe”. Venerare care a trecut Atlanticul și-i tot mai accentuat prezentă în Europa, așa cum profetise Ortega y Gasset acum un secol.

Trăim într-o lume în care suntem obligați, grație unei continue specializări impuse de o tot mai diversificată și mereu în schimbare piață a muncii, să stăpînim cât mai bine domeniul pe care l-am ales și în care dăm cele mai bune rezultate... astfel, nu-i cu totul condamnabil că universul ne este foarte limitat și nu cunoaștem prea multe despre istorie, geografie, literatură, știință etc. Puțini, chiar foarte puțini au șansa de a fi un Leonardo da Vinci. Dar, marea problemă, cum subliniază Tom Nichols, e că suntem „mîndri” că nu avem asemenea cunoștințe. S-a ajuns, cum spune același, vorbind despre americani, dar, din păcate, astfel de metehne sunt tot mai prezente și pe bătrînul continent, într-un punct în care

ignoranța, mai ales în ce privește politicile publice, e de fapt o virtute. Respingerea sfaturilor experților este echivalentă cu afirmarea autonomiei, un mod în care americanii își izolează mândria tot mai fragilă de orice acuzații că ar avea opinii eronate. E o nouă Declarație de Independență: nu mai considerăm aceste adevăruri ca fiind evidente de la sine, ci pe toate, chiar și pe cele care nu sunt adevărate. Toate lucrurile pot fi cunoscute și orice opinie despre orice subiect e la fel de bună ca oricare alta.

Consecințele unui astfel de punct de vedere tind spre unul catastrofic în ce privește cunoașterea. Disprețul, ironiile vehiculate în privința intelectualilor sunt o marcă a timpului. Cum observă și profesorul american, observații, repet, întocmai aplicabile în Europa și încă mai accentuat în România: „Cunoștințele de bază ale americanului de mijloc sunt la un nivel atât de scăzut, încât au trecut de pragul «neinformați», l-au depășit și pe cel de «informați greșiți», iar acum sunt în cădere liberă spre «în eroare într-un mod agresiv». Oamenii nu numai că dau crezare unor aberații, ci se împotrivesc învățării în loc să renunțe la convingerile lor”.

Să ne gândim, să privim și să constatăm ce efecte aberante au atacurile antivacciniștilor, toate întemeiate, aproape exclusiv, pe informații culese pe diferite „surse”, majoritatea, dacă nu toate de pe Internet sau posturi TV interesate de rating și nu de adevărurile științifice. Sunt realități suficiente pentru a ne da un semnal de alarmă, în a ne îngrijora și sper, sunt încredător că nu sunt singurul, în ce privește direcția în care omul din clasa de mijloc, omul masă obligă societatea în totalitatea ei să navigheze, din păcate, fără pînze, fără vîsle, fără motor, dar cît se poate de agresiv în contra cunoașterii.

Omul masă descris de Ortega y Gasset a „evoluat” față de premisele gînditorului spaniol, premise împlinite, din nefericire, cu asupra de măsură, el îi pune la punct pe profesioniștii în domeniu, explicîndu-le inclusiv de ce eforturile lor nu sunt corecte. Realitate care șochează și nu atît pentru respingerea competenței, ci prin furia cu care o fac în varii domenii cu o constantă perseverență.

„Dar poate, încercă gînditorul de peste Ocean să limpezească psihologic fenomenul, că atacurile asupra competenței sunt mai

evidente date fiind omniprezența internetului, natura dezordonată a conversațiilor din social media sau imperativele ciclului de știri de douăzeci și patru de ore. Însă această nouă respingere a competenței are o autosuficiență și o furie care cel puțin mie îmi sugerează că nu vorbim numai de neîncredere, sau de nelămuriri, sau de căutarea unor alternative: e vorba și de narcisism, la care se adaugă un dispreț față de competență ca un soi de exercițiu de realizare de sine”.

Și în aceeași notă, aproape hazlie, de n-ar fi în fapt aberantă, în ce privește pe cei competenți, pe experți, asupra cărora planează, cum constată profesorul, vina că ei greșesc doar pentru că sunt experți. Și continuă: „Îi huiduim pe intelectuali în timp ce le spunem doctorilor ce medicamente ne trebuie sau insistăm să le arătăm profesorilor că răspunsurile copiilor noștri la teste sunt corecte, chiar dacă sunt greșite. Nu numai că toți suntem la fel de deștepți, ci credem cu toții că nu s-au mai văzut oameni mai inteligenți ca noi.

Dar ne înșelăm cât se poate de tare”.

Isaac Asimov, cunoscutul autor de science fiction, citat și de Tom Nichols, face o dureroasă observație: „În Statele Unite (și îndrăznim, cu îndreptățire, să adăugăm, în actualitate, și pe cele europene) a existat întotdeauna un cult al ignoranței. Antiintelectualismul este o constantă care se perpetuează în viața noastră culturală și politică, alimentat de ideea falsă conform căreia democrația înseamnă că «ignoranta mea e la fel de bună ca știința ta»”.

Ortega y Gasset pune în lumină sursa, izvorul din care a început afirmarea unui antiintelectualism visceral. În Revolta maselor, cu trimitere la secolul XVIII cînd conducătorii Revoluției franceze au descoperit că orice făptură umană, prin simplul fapt că s-a născut, și fără a avea nevoie de vreo calificare specială, are anumite drepturi politice fundamentale, faimoasele drepturi ale omului și ale cetățeanului, și că aceste drepturi, comune tuturor, sunt tocmai singurele existente. Orice alt drept referitor la înzestrări speciale era condamnat ca privilegiu.

Idee care va fi preluată de mase, însușită și afirmată ca un drept în absența oricărei obligații.

„Astăzi, acel ideal, nota acum un secol gînditorul hispanic, s-a convertit într-o realitate, nu numai a legislațiilor, care sunt modele exterioare ale vieții publice, ci și a spiritului fiecărui individ, indiferent de ideile sale, fie ele și cele mai reacționare, chiar dacă distruge și spulberă instituțiile care sancționează aceste drepturi. După părerea mea, cine nu pricepe această ciudată situație morală a maselor nu-și poate explica nimic din ceea ce începe să se întâmples astăzi în lume. Suveranitatea individului necalificat, a individului ca tip uman generic, a devenit, din simplă idee sau ideal juridic cum era, o stare psihologică constitutivă a omului mediu”. O stare care în timp a devenit din psihologică una patologică. Inițial s-a dorit eliberarea interioară prin care conștiința omului masă o dată trezită să provoace o anume demnitate și o anume conștiință a dominației și a demnității. Și, se întrebă în continuare filosoful madrilean: „Oare nu asta se dorea? Ca omul mediu să se simtă singurul său stăpîn și răspunzător de propria viață? Este exact ceea ce s-a și reușit. De ce anume se plîng deci liberalii, democrații, progresiștii de acum treizeci de ani?” Dar, am adăuga noi, nu la fel ar trebui să-i întrebăm pe cei de astăzi?

Și, apelînd la psihologia infantilă a copiilor care își văd împlinite dorințele, dar nu acceptă și consecințele acestora: „Se dorește, cu trimitere la autorii Declarației drepturilor omului, ca omul mediu să fie stăpîn Atunci nu e de mirare că acesta acționează după cum îl taie capul, că reclamă tot soiul de plăceri, că-și impune hotărât voința, că respinge orice servitute, că nu ascultă de nici un sfat, se îngrijește doar de persoana sa și de plăcerile sale, își supraveghează doar propria-i ținută”. (Ortega y Gasset)

Și totul este cu puțință, firească și binevenită, grație ridicării nivelului de trai, a bunăstării generalizate, consecință a dezvoltării științei și, drept urmare, a tehnicii care a facilitat și facilitează o creștere constantă, mereu ascensională.

Să recunoaștem, alături de Tom Nichols, că trăim în vremuri periculoase. Și profesorul își motivează aserțiunea: „Niciodată oamenii nu au avut acces la atât de multă cunoaștere în număr atât de mare fără ca totuși să și învețe ceva. În Statele Unite și în alte națiuni dezvoltate, oameni altfel inteligenți discreditează

realizările intelectualilor și resping sfaturile experților. Nu doar că tot mai mulți oameni obișnuiți le lipsesc cunoștințe de bază, ci aceștia resping probe factive fundamentale și refuză să învețe cum să formuleze un argument logic. Prin aceasta, riscă să arunce la gunoi secole de cunoaștere acumulată și să submineze practicile și obișnuințele care ne permit să creăm cunoaștere nouă.

Este vorba de ceva mai mult decât un scepticism firesc față de experți. Mă tem că suntem martorii sfârșitului idealului competenței, un colaps alimentat de Google, bazat pe Wikipedia și încărcat de bloguri al oricărei diferențe între profesioniști și necunoscători, studenți și profesori, cei care știu și cei care întrebă – cu alte cuvinte, între cei care au realizat cât de cât ceva într-un domeniu și cei care nu au nici o realizare”.

Cum periculoasă, încă mai grav, primejdioasă, este ideea de progres, atît de vehiculată de „progresiști”, progresul iluzoriu al minții omenești asupra căreia se apleacă Nicolas de Condorcet în lucrarea sa Schiță a unui tablou istoric al progreselor minții omenești publicată la 1793.

Tom Nichols atenționează aproape patetic asupra pericolului care planează în urma unor afirmații susținute de diverse celebrități și persoane publice, mai toate neinformate, lipsite de minima calificare în domeniu, care susțin afirmații eronate, tendențioase și periculoase, cu privire, între altele la pericolul vaccinării, cu un risc major de a influența milioane de persoane în a refuza singura cale prin care spre exemplu s-au eradicat rujeola, difteria, tusea convulsivă, etc., etc., iar astăzi pandemia covid care afectează întreaga planetă: „Proliferarea acestui tip de ignoranță încăpățanată în plină Eră a Informației nu e doar rezultatul ignoranței crase. Mulți dintre cei care duc campanii împotriva cunoașterii tradiționale sunt de altfel specialiști și oameni de succes în general. Din anumite puncte de vedere, vorbim despre ceva mai rău decât ignoranța: o aroganță nefondată, furia unei culturi tot mai narcisiste care nu poate suporta nici cea mai mică aluzie la inegalitate, indiferent de tipul acesteia”. Cum spunea cu un veac în urmă filosoful spaniol despre omul mediu: „El are doar apetituri, crede că are numai drepturi, și nu și obligații: este omul lipsit de noblețea care obligă – sine nobilitate –, snobul”.

Originea cuvîntului snob merită pusă în pagină. „În Anglia, listele de locuitori indicau, alături de nume, profesia și rangul fiecăruia. De aceea, lângă numele burghezilor simpli apărea prescurtarea s. nob., sine nobilitate, „fără noblețe”. Aceasta este originea cuvîntului snob.” (apud O.Y.G.)

Refuzul competenței nu se rezumă doar la respingerea cunoașterii, ci, mai grav, la o respingere a științei și a raționalității imparțiale, temeiul pe care s-a edificat civilizația modernă. Concetățenii noștri se cred experți în orice. Nimeni, întreat fiind asupra unei chestiuni oricît de specializată sau de aberantă, nu-și va asuma realitatea că nu stăpînește subiectul, că, mai exact, nu știe, ci, va improviza pe loc un răspuns pe măsura întrebării. „Orice afirmare a competenței din partea unui expert veritabil provoacă o explozie de furie în rândul anumitor categorii ale publicului american, care se plîng imediat că asemenea pretenții nu sunt decît «apeluri la autoritate» sofistice, semne clare ale unui «elitism» îngrozitor și un efort evident de a recurge la patalamale pentru a înăbuși dialogul necesar într-o democrație «reală». Americanii de azi cred că drepturile egale într-un sistem politic presupun și că opinia fiecărei persoane despre orice trebuie acceptată ca fiind egală cu cea a oricărei alteia. Destul de mulți au această convingere, deși este o nerozie evidentă – constituie o afirmare fără echivoc a unei egalități în fapt care este întotdeauna ilogică, uneori amuzantă și adesea periculoasă”. (Tom Nichols)

Este de natura evidenței că pînă la începutul secolului trecut implicarea în viața politică, intelectuală și științifică era destul de limitată, dezbaterile pe astfel de subiecte, accesul la înțelegerea și abordarea lor era relativ restrîns la experții din domeniile respective. De remarcat este opinia filosofului iberic privind misiunea „intelectualului” în contrapondere, chiar opinia politicianului: „Operă intelectualului aspiră, deseori în zadar, la lămurirea cât de cât a lucrurilor, în vreme ce aceea a politicianului, dimpotrivă, constă frecvent în a le face mai confuze decît sunt. A fi de stînga sau de dreapta înseamnă a alege unul dintre numărutele moduri care se oferă omului pentru a deveni imbecil: într-adevăr, amîndouă sunt forme de hemiplegie morală. În plus, persistența acestor

calificative contribuie în bună măsură la falsificarea și mai pronunțată a «realității» prezentului, deja falsă prin sine însăși, pentru că s-a închis cercul cercurilor experiențelor politice, după cum o demonstrează faptul că astăzi dreapta promite revoluții, iar stînga propune tiranii”.

Pentru Ortega y Gasset politicianismul integral, ce are ca efect absorbirea a tot și a tuturor de către politică este totuna cu fenomenul de revoltă a maselor. Și rîndurile care urmează descriu o realitate în care trăim. Zi de zi, fără iluzia emancipării: „Masa răsculată și-a pierdut orice capacitate de religiozitate și de cunoaștere, nu poate conține altceva decît politică debordantă, frenetică, delirantă, din moment ce pretinde că suplinește religia, cunoașterea, la sagesse, într-un cuvînt, singurele lucruri care prin substanța lor sunt apte să ocupe centrul spiritului uman. Politica îl golește pe om de singurătate și intimitate, și de aceea predicția politicianismului integral este una dintre tehnicile folosite pentru a-l socializa.

Cînd cineva ne întrebă ce suntem în politică sau – luînd-o înainte, cu insolența care aparține stilului din vremea noastră – ne înscrie din oficiu într-o politică anume, trebuie, în loc să-i răspundem impertinentului, să-l întrebăm ce crede el că sunt omul și natura și istoria, ce sunt societatea și individul, colectivitatea, statul, uzanțele, dreptul. Politica se grăbește să stingă luminile, pentru ca, în întuneric, toate aceste lucruri să nu mai poată fi deosebite”.

O situație rezultată din convingerea eronată că toți am avea același nivel de inteligență și, în consecință, o dată dotați cu o diplomă procesul de învățare s-a încheiat, în societatea de azi, cum remarcă profesorul american, însușirea unor cunoștințe oricît de limitate e finalul și nu începutul educației. Realitate pe care, cu îndreptățire, o considerăm periculoasă și am adăuga, în paguba generală a umanității.

Tom Nichols descrie o realitate psihologică de sub dominația căreia ne este foarte dificil să ne eliberăm și anume ceea ce se numește generic biasul de confirmare, definit prin tendința firească de a accepta numai dovezile care confirmă ceea ce credem deja. Nimeni nu-i lipsit de prejudecăți, de varii temeri și nu puține suspiciuni. Iar Internetul, canalele de informații sunt nu doar un

rezervor uriaș de cunoaștere, dar și o periculoasă sursă de dezinformare, un labirint nesfârșit prin care se deschid noi și noi posibilități de informare, din păcate, nu toate cu adevărat de interes, multe false și sigur gata să ni se alătore în biasul de confirmare. Această epidemie de dezinformare ce se răspîndește exponențial ne face, cum remarcă profesorul de la Harvard, nu doar mai obtuzi, ci și mai răutăcioși: singuri în fața tastaturii, oamenii se ceartă în loc să discute și insultă în loc să asculte. Este o realitate pe care o trăim zi de zi și cu care ne confruntăm cînd deschidem calculatorul, laptopul, televizorul, radioul, smartphonul, în conversația față către față și totul în refuzul unui minim discernămînt.

Trăim într-o lume în derivă, totodată, ne explicitează savantul spaniol: „Trăim într-o vreme care se simte fantastic de capabilă să îplinească, dar nu știe ce să îplinească. Într-un timp care domină toate lucrurile, dar nu se domină pe sine. Se simte pierdut în propria-i abundență. Cu mai multe mijloace, mai multă știință și mai multe tehnici ca oricînd, lumea actuală este cea mai nefericită dintre lumi: merge pur și simplu în derivă”.

Trăim sub o avalanșă de potențialități pe care suntem incapabili a le materializa, avem toate talentele, înafară de acela de a ne folosi de ele.

„Sub masca unui generos futurism, progresistul nu se mai preocupă de viitor; convins că nu va avea surprize, nici secrete, peripeții sau inovații esențiale, sigur că lumea va înainta tot pe drumul drept, fără abateri sau reculuri, el își adoarme neliniștea privitoare la viitor și se instalează într-un prezent definitiv. Nu avem de ce să ne mirăm că astăzi lumea pare golită de proiecte, de anticipări sau idealuri. Nimeni nu se mai îngrijește să le pregătească. Astfel a avut loc dezertarea minorităților diriguitoare, care constituie întotdeauna reversul revoltei maselor”. (O.Y.G.)

Asistăm la triumful ignoranței, al cărei tupeu este copleșitor, și care prin refuzul competenței erodează democrația și aici și peste Ocean. Într-o republică oamenii, cum subliniază și Tom Nichols, îi desemnează pe alții să ia decizii în numele lor. Acești reprezentanți aleși nu pot stăpâni orice problemă și se bazează pe profesioniști și experți care să-i asiste. În ciuda părerii majorității

oamenilor, experții nu sunt cei care elaborează politicile, iar cînd se face confuzie între ei, așa cum fac americanii adesea, încrederea dintre experți, cetățeni și conducătorii politici se erodează.

Experții fac recomandări. Liderii aleși iau decizii!

Context în care responsabilitatea experților în a educa nu dă roade, iar votanții nu-și asumă responsabilitatea de a se informa pentru un vot în cunoștință de cauză, ultimii vor fi deturnați de discursurile unor demagogi mai toți ignoranți.

„Prima condiție pentru o ameliorare a situației actuale, citim în Revolta maselor, este să ne dăm bine seama de enorma sa gravitate. Numai aceasta ne va ajuta să atacăm răul în straturile profunde unde își are, într-adevăr, rădăcinile. O civilizație este realmente foarte greu de salvat cînd i-a sosit ceasul să cadă sub puterea demagogilor. Demagogii au fost marii strangulatori de civilizații. Cea grecească și cea romană au sucombat în mâinile acestei faune respingătoare, care l-a făcut pe Macaulay să exclare: «în toate secolele, cele mai josnice exemple ale naturii umane s-au întîlnit printre demagogi». Dar un om nu este un demagog numai pentru că s-a apucat să strige în fața mulțimii. În anumite ocazii, această adresare publicului poate fi o magistratură sacrosanctă. Demagogia esențială a demagogului se află în mintea sa și își are rădăcinile în lipsa de responsabilitate față de înseși ideile pe care le manevrează, idei ce nu îi aparțin, ci le-a primit de la adevărații creatori. Demagogia este o formă de degenerare intelectuală”. Să ne amintim de promotorii Brexit.

Toți se pricepe la orice și în orice domeniu, al cunoașterii, competența pentru ei nu are limite și toți au un lucru în comun, ne spune expertul american: sunt oameni obișnuiți.

Trăim în epoca în care domină informațiile eronate, informații vehiculate ca veritabile, iar cunoașterea reală, corectă, aplicată este desconsiderată. „O societate modernă nu poate funcționa fără o diviziune socială a muncii și fără să se bazeze pe experți, profesioniști și intelectuali. (Deocamdată voi folosi aceste trei cuvinte ca și cum ar fi interșanjabile.) Nimeni nu este expert în orice. Indiferent de aspirațiile noastre, nu ne putem sustrage realității timpului și limitărilor incontestabile ale talentelor noastre. Prosperăm pentru

că ne specializăm și dezvoltăm mecanisme formale și informale și practici care ne permit să avem încredere unii în alții când e vorba de domeniile în care ne-am specializat”. (T.N.)

Nu-i cu puțință autarhia, în orice domeniu, fără colaborarea între specialiști, nu poate fi nimic edificat. Cum se repetă expertul american: „Nu putem funcționa dacă nu ne recunoaștem limitele cunoștințelor și dacă nu ne încredem în competența altora. Uneori evităm această concluzie pentru că ne subminează sentimentul de independență și de autonomie. Vrem să credem că suntem capabili să luăm tot felul de decizii și ne irită persoanele care ne corectează, ne spun că greșim sau ne explică lucruri pe care nu le înțelegem. Această reacție umană firească între indivizi e periculoasă când devine o caracteristică a unor societăți întregi”.

În prezent am atins acest nivel la care credem că avem capacitatea de a lua decizii, pe care le credem, suntem, mai grav, convingși că sunt corecte în varii domenii, în care, evident, nu avem nici o competență. Despre gândirea celor de peste ocean, și ei, totuși, plecați din Europa, se pronunță și Alexis de Tocqueville în al doilea volum din *Despre democrație în America*, publicat în 1840. Scriere la care apelează și Tom Nichols în opul său. Încă din partea întâi nobilul francez remarcă: „În mijlocul agitației continue care domnește într-o societate democratică, legătura care unește generațiile slăbește sau se rupe; fiecare pierde astfel cu ușurință urma ideilor înaintașilor săi sau îi pasă prea puțin de ele”. Pentru ca în al treilea capitol să accentueze asupra unui adevăr la care astăzi suntem în totalitate parte: „Oamenii care trăiesc în vremurile de egalitate au multă curiozitate și puțin răgaz; viața lor este atât de pragmatică, atât de complicată, atât de agitată, atât de activă încât nu le rămâne decât puțin timp pentru gândire”. Și continuă peste câteva rânduri afirmând niște adevăruri pe care astăzi le cunoaștem din interior, și chiar, ca să spunem așa, pe propria piele, în viața noastră de zi cu zi: „Una dintre caracteristicile distinctive ale vremurilor democratice este gustul pe care îl au oamenii pentru succesele facile și plăcerile imediate. Acest lucru se regăsește în profesiile intelectuale, ca și în toate celelalte. Majoritatea celor care trăiesc în vremuri de egalitate sunt plini

de o ambiție și vie, și molcomă; ei doresc să obțină imediat mari succese, dar doresc să fie scutiți de eforturi mari. Aceste înclinații contrare îi duc direct la căutarea de idei generale cu ajutorul cărora speră să descrie subiecte vaste cu eforturi mici și să atragă fără greutate privirile publicului.

Și nu știu dacă nu au dreptate să acționeze așa: cititorii lor se tem, ca și ei, să aprofundeze și caută de obicei în lucrările spiritului doar plăcerile facile și o cunoaștere fără muncă”.

Văzînd dezinteresul general asupra științei, totul fiind centrat pe aplicațiile ei practice și imediat profitabile, gînditorul francez de acum aproape două secole profetizează: „Dacă s-ar stinge vreodată cunoașterea care ne luminează, ea s-ar stinge încetul cu încetul, ca de la sine. Închizîndu-ne în aplicație, am pierde din vedere principiile și, cînd vom fi uitat principiile pe de-a întregul, am urma cu greu metodele care decurg din ele; nu am mai putea inventa altele noi și am folosi fără inteligență și fără iscusință procedee savante pe care nu le-am mai putea înțelege”. Și tot el descoperă o realitate, pe care astăzi o observăm la congenerii noștri ca o constantă: „În majoritatea operațiilor făcute de spirit fiecare american nu se supune decît efortului individual al rațiunii sale”. Neîncrederea în activitatea intelectuală, în general în competențele celor avizați sunt pentru Alexis de Tocqueville un rezultat al democrației americane, astăzi putem spune și a celei europene: „În ceea ce privește acțiunea pe care o poate avea inteligența unui om asupra inteligenței altui om, ea este cu necesitate foarte restrînsă într-o țară unde cetățenii, deveniți mai mult sau mai puțin egali, se examinează unii pe alții îndeaproape și, neîntrezărînd la nici unul dintre ei semnele unei măreții și ale unei superiorități incontestabile, revin mereu la propria lor rațiune, ca la sursa cea mai evidentă și cea mai aproape de adevăr. În acest fel, nu numai încrederea în cutare om este anulată, ci chiar tendința de a crede pe cineva pe cuvînt.

Deci fiecare se închide cu strictețe în sine și pretinde să judece lumea de acolo”. Și, am adăuga noi, de la mijloacele media, în care dominant este internetul și infinitele sale posibilități de a da informații, mai mult sau mai puțin îndoielnice, dar nu și cunoaștere,